

До разової спеціалізованої вченої ради
Національної академії внутрішніх справ

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента Угриновської Оксани Іванівни на дисертаційне дослідження Вороніжського Ярослава Володимировича *«Цивільне судочинство у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави»*, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Актуальність дисертаційного дослідження. Тема дисертаційного дослідження є актуальною з огляду на впровадження у цивільному процесуальному законодавстві України нового інституту – визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Принагідно зауважити, що передумовою законодавчого закріплення процедури визнання необґрунтованими активів слугував обраний державою вектор удосконалення правових механізмів, що сприяють пониженню рівня корупції.

Серед таких механізмів можна виокремити створення системи антикорупційних органів, закріплення обов'язкового декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та деяких інших осіб, приведення антикорупційного законодавства й диспозицій кримінальних правопорушень у відповідність до вимог Конвенції ООН проти корупції, криміналізація незаконного збагачення, недекларування та внесення недостовірних відомостей до декларацій, що стали головними чинниками у сфері протидії корупції для надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу.

У свою чергу, окрім указаних заходів кримінально-правового впливу, одним із механізмів, покликаних запобігти вчиненню корупційних дій особами, уповноваженими на виконання функцій держави та органів місцевого

самоврядування, є інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, який започаткований в Україні у 2015 році. На той час можливість стягнення в дохід держави необґрунтованих активів була детермінована ухваленням обвинувального вироку, що спровокувало практичну недовіру досліджуваного інституту. Законом України від 31 жовтня 2019 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» було видалено прив'язку до обвинувального вироку як імперативної умови для стягнення активів та внесено зміни до низки нормативних актів, у тому числі і Цивільного процесуального кодексу України шляхом закріплення норм, якими регулюються особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів і їх стягнення в дохід держави.

Слід констатувати, що в Україні стягнення необґрунтованих активів в дохід держави без обвинувального вироку впроваджено через неефективність притягнення осіб до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення та конфіскації майна осіб у межах кримінальних проваджень.

Наразі дослідження позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави становить значний науковий інтерес з урахуванням: 1) специфічного суб'єктного складу учасників справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, а також суб'єктів збору доказів необґрунтованості активів і подання позову про визнання необґрунтованими активів проти суддів та працівників апарату ВАКС; 2) процесуальними особливостями відкриття провадження у справі, підготовчого провадження та розгляду справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави по суті, серед яких невирішеними залишається низка питань, зокрема: чи є необхідність внесення змін у законодавство для надання права прокурору на укладення мирових угод; які особливості застосування динамічного тягаря доказування; які особливості стандарту доказування «переваги доказів» (більшої переконливості); підлягає

стягненню весь актив або його частина, чи вартість частини, у разі коли актив частково набуто за необґрунтовані доходи; чи слід враховувати витрати особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, для обчислення різниці між вартістю активів і законними доходами; чи може бути стягнуто актив, необґрунтованість якого нижче від встановленої законом межі.

Отже, обрання Я. В. Вороніжським теми дисертаційного дослідження *«Цивільне судочинство у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави»* є актуальним і своєчасним та підтверджується необхідністю осмислення результатів національної реформи цивільного судочинства у світлі обраного Україною вектору європейської інтеграції та адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС.

Дисертаційне дослідження спрямовано на реалізацію основних положень Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, Стратегії повернення активів на 2023–2025 роки [25], Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, проекту Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, проекту Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, а також передбачено річними планами науководослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2021–2025 рр.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. У дисертації чітко сформульовані мета та завдання дослідження, їх постановка та послідовність дозволяють розкрити основний зміст теми. Об'єкт та предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати відповідну проблематику, не виходячи за межі наукової спеціальності.

Дисертаційне дослідження виконане та оформлене на високому науковому та професійному рівні. Структура дисертації логічно виводиться з поставлених завдань та складається з анотацій, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (549 джерел на 64 сторінках) і трьох додатків на 23 сторінках, загальний обсяг дисертації становить 315 сторінок, з них основного тексту 208 сторінок.

Дослідження містить ґрунтовні наукові положення, які мають науково-теоретичне значення та практичну спрямованість.

Здобувачем проаналізовані та використані, в основному, всі відомі на даний час роботи праці науковців, які стосуються предмета дослідження, про що свідчить зазначена дисертантом теоретична база дослідження (стор. 43–44 дисертації), виявлена сутність вказаної проблематики, визначено практичне значення дисертаційної роботи.

Дисертаційне дослідження Я. В. Вороніжського свідчить про ґрунтовне опрацювання ним чинного законодавства, спеціальної зарубіжної літератури, довідкових видань, судової практики з означеної проблематики. Джерельна база дисертації включає 549 джерел, що є достатнім для досягнення поставлених завдань наукового дослідження.

Репрезентативною є й емпірична база дослідження, яку становлять рішення судів у цивільних справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави за 2021–2024 роки (11 цивільних справ) в Єдиному державному реєстрі судових рішень України, аналітичних і статистичних матеріалів правоохоронних органів України, рішення судів іноземних держав, а також спостереження з власного досвіду роботи дисертанта.

Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження відображено в 16 статтях, серед яких шість статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, одну – в іноземному науковому фаховому виданні, дев'ять тез – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій та круглих столів.

Дисертація Я. В. Вороніжського викладена українською мовою. Роботі

притаманний науковий стиль.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими. Вони вироблені з використанням загальнонаукових методів об'єктивної дійсності, що базуються на діалектичному підході до досліджуваного об'єкта, так і окремих спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: методу гносеології (теоретичного аналізу й синтезу – індукція, дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація), діалектичного методу, історичного, системно-структурного методу. Серед спеціальних методів правової науки використано порівняльно-правовий – для виявлення сучасної тенденції розвитку правового регулювання конфіскації необґрунтованих активів в різних державах та формально-юридичний – для дослідження судової практики, а також правових конструкцій цивільного процесуального законодавства щодо визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій зумовлюється належним науковим ступенем та високим рівнем обґрунтованості висновків й результатів дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження є першим у науці цивільного процесуального права комплексним дослідженням інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Авторові на підставі власних оригінальних досліджень, проведених на належних методологічних засадах, вдалося сформулювати низку вагомих для науки і практики положень, які характеризуються науковою новизною, основними з яких є такі:

вперше:

– сформульовано легітимну мету інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, яка полягає в забезпеченні правомірного набуття права власності та унеможливлення одержання незаконних доходів особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування та (або) фізичними чи юридичними особами за їх дорученням або з можливістю здійснення особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування дій, тотожних за змістом праву розпорядження, а також звернення стягнення на такі активи, у разі визнання їх необґрунтованими, або на інші активи відповідної вартості;

– здійснено диференціацію справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави за ознакою суб'єктного складу на стороні відповідача на справи: 1) у яких відповідачем є одна особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) з множинністю відповідачів: осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, одна з яких може бути номінальним власником; особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та одного номінального власника; одного або кількох осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та одного або кілька номінальних власників. Доведено, що такі справи різняться за предметом доказування;

– визначено предмет доказування у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, до основних елементів якого належать обставини, які підтверджують: 1) необґрунтованість активів, а саме різниця між їх вартістю та законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а у разі визнання судом достатньої доведеності зазначених фактів на підставі поданих позивачем доказів – спростування відповідачем необґрунтованості активів; 2) зв'язок активів, про необґрунтованість яких стверджує прокурор САП (прокурори ГПУ) з особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або відсутність зв'язку активів з такою особою в разі спростування його відповідачем;

– доведено, що позовне провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави характеризується: 1) юрисдикцією суду, до компетенції якого належить розгляд указаної категорії

справ (підсудність таких справ ВАКС, за винятком справ, у яких відповідачами є судді та працівники апарату цього суду); 2) специфічним суб'єктним складом учасників справи, що опосередковується законодавчою конкретизацією особи, звернення якої з позовною заявою є підставою для відкриття провадження у справі, та відповідача; 3) формою вступу (залучення) третіх осіб; 4) предметом спору; 5) предметом та підставами позову; 6) предметом доказування, основними елементами якого є фактичні дані, які підтверджують зв'язок активів з особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та їх необґрунтованість; 7) відходженням від загального правила розподілу обов'язків доказування між учасниками справи (застосування презумпції доказування у разі визнання судом достатньої доведеності фактів необґрунтованості активів на підставі поданих позивачем доказів); 8) способами забезпечення доказів та конкретизацією суб'єкта звернення із відповідною заявою; 9) особливим порядком розгляду заяви про забезпечення позову; 10) оцінкою доказів судом за критерієм більшої переконливості сукупності доказів; 11) правовими наслідками визнання активів необґрунтованими;

– обґрунтовано, що невід'ємною складовою доказування у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави є збір доказів, які підтверджують зв'язок таких активів з особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та неправомірність їх набуття, конкретизованими у законодавстві органами та особами, які вживають заходів щодо виявлення необґрунтованих активів, що є передумовою для ініціювання відповідної процедури;

– аргументовано, що у цивільних справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави прокурору САП (прокурорам ГПУ) має бути надано право на укладання мирової угоди;

удосконалено:

– судження про те, що застосування стандарту доказування «переваги доказів» та використання динамічного тягаря доказування є законним і таким, що забезпечує дотримання прав відповідача;

– наукове положення щодо обмеженої сфери дії інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави за: 1) суб'єктами; 2) активами; 3) необґрунтованістю активів; 4) підставами закриття кримінального провадження, зареєстрованого за вчинення кримінального правопорушення за ст. 368-5 КК України, предметом якого були такі активи, у разі набуття відповідним рішенням статусу остаточного; 5) часом дії;

дістало подальший розвиток:

– положення про особливості правового статусу прокурора САП і відповідачів, зокрема номінальних власників, як сторін, а також третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави;

– твердження, що інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави є міжгалузевим інститутом, що охоплює норми цивільного, цивільного процесуального та антикорупційного права;

– обґрунтування того, що інший з подружжя особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, має залучатися до участі в цивільній справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, якщо необґрунтований актив набуто під час шлюбу.

У свою чергу, вищезазначені наукові доробки Я. В. Вороніжського дозволили розробити низку пропозицій щодо оптимізації цивільного процесуального законодавства України та в сукупності забезпечують належний загальний рівень дисертаційного дослідження.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни здійсненого дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація вирізняється продуманими й обґрунтованими науковими положеннями та висновками. Вони стосуються усіх аспектів проблематики дисертації. Такий

підхід успішно реалізований завдяки правильно сформульованим об'єкту та предмету дослідження, а також його меті, що полягає у комплексному науковому аналізі процесуальних відносин, що виникають під час розгляду справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави й норм права, що їх регулюють, а також узагальнення наукової та судової практики в цій сфері, формулювання висновків і пропозицій з удосконалення законодавства.

Слід зазначити, що формальна сторона дослідження дотримана не лише у контексті актуальності і постановки проблеми, а також в структурному оформленні відповідної наукової розробки.

Дисертація має теоретичне і практичне значення в сучасних умовах європейської інтеграції, що у сфері права полягає, зокрема, в універсалізації цивільного процесуального законодавства. Наукові розробки відповідного дисертаційного дослідження можуть бути використані при подальшому виробленні наукових концептів і у правозастосовній практиці.

Отже, результати дисертаційного дослідження Я. В. Вороніжського, які представлені на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому, оформлення. Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження. У першому розділі *«Теоретичні, правові й методологічні засади дослідження процесуального інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави»* здобувач акцентує увагу на дослідженні стану розвитку законодавства й наукових пошуків та методології дослідження процесуального інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, а також міжнародного досвіду правового регулювання визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

У межах цього розділу з'ясовано, що визнання необґрунтованими активів є міжгалузевим інститутом права, що містить матеріальні норми (про підставу стягнення) і процесуальні норми (предмет, стандарт і тягар доказування, а

також, суб'єкти тощо) та за своєю природою є санкцією, спрямованою на захист суспільних інтересів, що застосовують за порушення антикорупційного законодавства в межах норм і стандартів цивільного процесу, яка полягає у примусовому вилученні в уповноваженої особи (навіть за умови оформлення майна на номінального власника) неправомірних (тобто набутих не за законні доходи) активів.

За результатами дослідження здійснено класифікацію країн залежно від застосування механізмів конфіскації неправомірних активів: криміналізації незаконного збагачення та цивільної конфіскації, а також залежно від упровадження: конфіскації без обвинувального вироку та конфіскації непояснених статків. Уточнено, що інститут визнання необґрунтованими активів, запроваджений в Україні, відрізняється від інституту класичної (NCBC) цивільної конфіскації в країнах системи загального права, адже непотрібно доводити зв'язок активу з кримінальним правопорушенням і він має наслідком не лише стягнення частини активів, які не можна пояснити законними доходами, а й за загальним правилом припинення статусу уповноваженої особи. Також зауважено, що ефективне застосування інституту визнання необґрунтованими активів є можливим за умови відповідності Європейській конвенції з прав людини та практиці Європейського суду з прав людини.

Сформульовано висновок про те, що для держав системи загального права визначальним є застосування інститутів цивільної конфіскації, а не криміналізації незаконного збагачення.

У другому розділі дисертації *«Учасники цивільних справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави»* здійснено дослідження учасників судового процесу відповідної категорії справ, а саме сторін, третіх осіб, їх представників та інших учасників судового процесу в цивільних справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

У межах другого розділу дисертації здійснено характеристику сутнісних ознак позивача, відповідача, зокрема номінального власника і третіх осіб, які не

заявляють самостійних вимог щодо предмета спору в цій категорії справ і їх суб'єктного складу, що сприятиме правозастосовним суб'єктам у правильному виборі відповідача та формулюванні позовних вимог.

На підставі наукових доробок у площині дослідження процесуального статусу сторін, автор класифікував відповідачів на прикладі конкретних судових справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, що знаходилися або знаходяться на розгляді у Вищому антикорупційному суді.

Також здійснено аналіз особливостей правового статусу інших учасників судового процесу у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. У контексті відповідних наукових пошуків, автор дійшов висновку, що показання свідків завжди використовується як доказ для обґрунтування вимог та заперечень сторін у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Третій розділ дисертаційного дослідження *«Процесуальні особливості розгляду і вирішення цивільних справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави»* складається з двох розділів, які присвячені дослідженню окремих стадій розгляду і вирішення справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у суді першої інстанції.

Проаналізовано особливості відкриття провадження, підготовчого провадження та розгляду по суті у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави на прикладі конкретної судової практики. На підставі аналізу наукових праць, а також судової практики визначено предмет доказування, стандарт доказування «переваги доказів», динамічний тягар доказування і сутність механізму визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави через призму дослідження судової практики Європейського суду з прав людини.

Уперше класифіковано й визначено всі елементи предмета доказування у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, а також сформовано легітимну мету цього інституту.

Після кожного розділу й дисертації в цілому сформульовано висновки. У яких висвітлено зміст розгорнутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію і достатній рівень достовірності.

Отже, загалом ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатньо високою, пропозиції зроблені на належному науковому рівні. Робота є досить збалансованою, виконаною згідно з встановленими вимогами, завершується сформульованими висновками, пропозиціями щодо удосконалення чинного законодавства у сфері правовідносин, що виникають під час цивільного судочинства у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Практична і теоретична значущість результатів дисертаційного дослідження. У дисертації Я. В. Вороніжського сформульовано важливі для науки цивільного процесуального права теоретичні висновки й практичні рекомендації. Вони можуть бути використані у науково-дослідній роботі – під час проведення подальших наукових розвідок у сфері цивільного процесуального права; законотворчій діяльності – у процесі підготовки й удосконалення антикорупційного, цивільного та цивільного процесуального законодавства України, яким регламентовано підстави і процесуальний порядок визнання необґрунтованими активів; правозастосовній діяльності – під час збору доказів необґрунтованості активів і вирішенні цивільних справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави; освітньому процесі – під час підготовки та викладання навчальних дисциплін «Цивільне право» та «Цивільний процес» і відповідних спецкурсів, а також у процесі підготовки підручників, навчальних посібників і навчально-методичних матеріалів.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Загалом, позитивно оцінюючи зміст дисертації Я. В. Вороніжського на тему «Цивільне судочинство у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» та відзначивши її відповідність вимогам до робіт, що подаються на здобуття ступеня доктора філософії щодо необхідного теоретичного рівня, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків,

рекомендацій, їх достовірності та наукової новизни, практичної значущості, уявляється за доцільне наголосити на окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації або пояснень під час захисту.

1. Дисертант вживає терміни «визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» та «цивільна конфіскація» як тотожні поняття, не обґрунтовуючи таку власну позицію.

На сьогодні у законодавстві України не існує поняття цивільна конфіскація. Хоча механізм визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави і має ознаки іноземних механізмів конфіскації без обвинувального вироку суду та непояснених статків. Однак дисертантом недостатньо обґрунтовано, що інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави є цивільною конфіскацією.

Ймовірно таке поняття вжито з огляду на використання іноземної літератури під час підготовки дисертаційного дослідження.

Я. В. Вороніжським не визначено у дисертаційному дослідженні про те, що інститут визнання необґрунтованими активів є конфіскацією згідно з законодавством, що є вірним.

Ці заходи є двома самостійними підставами припинення права власності, до них застосовують різні правила позовної давності, об'єкти конфіскації і визнання необґрунтованими активів є різними. Конфіскація регулюється нормами публічного права, визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави нормами ЦПК України.

2. У висновках до розділу 1 міститься класифікація країн в залежності від застосування механізмів криміналізації незаконного збагачення та інститутів цивільної конфіскації, а також механізмів конфіскації без засудження особи: класичної *non conviction based confiscation* або NCBC та *unexplained wealth order* або UWO» (повторно вказано у загальних висновках). Однак автором не висвітлено практичного значення цих класифікацій.

3. Дисертант вказує, що «ВНА є міжгалузевим інститутом права, що містить матеріальні норми (про підставу стягнення) і процесуальні норми

(предмет, стандарт і тягар доказування, а також, суб'єкти тощо) та за своєю природою є санкцією, спрямованою на захист суспільних інтересів, що застосовують за порушення антикорупційного й цивільного законодавства в межах норм і стандартів цивільного процесу, яка полягає у примусовому вилученні в уповноваженої особи (навіть за умови оформлення майна на номінального власника) неправомірних (тобто набутих не за законні доходи) активів».

Автором недостатньо повно розкрито, чому механізм визнання необґрунтованими активів є санкцією.

Водночас, указані вище зауваження є рекомендаційними, суттєво не впливають на її теоретичне і практичне значення та загальну високу оцінку дисертаційної роботи, а спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

З урахуванням викладеного, вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Вороніжського Ярослава Володимировича як кваліфікованої наукової праці на правах рукопису, що містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених дисертантом досліджень, які мають істотне значення для галузі знань 08 «Право», зі спеціальності 081 «Право», а також свідчить про особистий внесок здобувача в науку та характеризуються єдністю змісту.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами вивчення дисертації та опублікованих праць не виявлено ознак порушення вимог академічної доброчесності. У тексті дисертації автором викладено зміст власних досліджень. У випадках використання в тексті роботи наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, здійснено належним чином оформлені посилання на їх публікації.

Зазначене дає підстави констатувати, що дана дисертація виконана на належному науково-теоретичному та методологічному рівнях, достатньою мірою наповнена елементами наукової новизни та є самостійним, творчим

дисертаційним дослідженням. Розроблені в дисертації ідеї можуть бути підґрунтям для подальшого плідного дослідження даної теми.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Вороніжського Ярослава Володимировича на тему «Цивільне судочинство у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана ним особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки цивільного процесуального права.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, від 19 травня 2023 року № 502), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759), а її автор – Вороніжський Ярослав Володимирович, на основі публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доцент кафедри цивільного права та процесу

Львівського національного університету ім. Івана Франка,

кандидат юридичних наук, доцент

Оксана УГРИНОВСЬКА

